



وزارت علوم، تحقیقات و فناوری



دانشگاه ملایر

دانشکده علوم انسانی - گروه علوم تربیتی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد علوم تربیتی

گرایش: فلسفه تعلیم و تربیت

**عنوان:**

بررسی مهارت‌های شهروندی و عوامل مؤثر بر آن در دانش آموزان دختر و

پسر دوره متوسطه شهرستان ایلام در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰

استاد راهنما:

دکتر عباس خاکپور

استاد مشاور:

دکتر علی ایمانزاده

به وسیله ی:

ناهید اسمعیل بیگی

بهمن ماه ۱۳۹۰

## تقدیم ہے:

تقدیم بہ پدر کراچم کہ، ہوارہ پشینان من بودہ و دکر می ہا و فداکاری ہایش

بہترین سرمایہ ی زندگی من بودہ است.

تقدیم بہ مادر عزیزتر از جانم کہ نگاہ نکرانش ہمیشہ بدرقہ راہ من بودہ

و مہربانی ہای بی انتہایش بہترین و کراچم ترین دنجوشی من است.

از سر تو اضبع بردستان پدر و مادر کراچم بوسہ می زخم

و بخاطر تمامی زحمات و فداکاری ہایشان، ایشان رامی سایم.

و تقدیم بہ برادران بزرگوار و خواہران عزیزم

کہ بخط ای توان و تحمل دوری آنہارا ندارم

پاسکزاری :

«من لم یشکر الخلق لم یشکر الخالق»

بدینوسیده پژوهشگر از تک تک کسانی که دست یاریکشان آب حیات و چشمه های زمزم شوق و ایمان و

سرچشمه های بقای فرهنگ یک جامعه، بلکه رفرحیات نسل هاست، پاسکزار است.

در اینجابر خود واجب می دانم که از راهبانی های ارزنده استادان بزرگوار جناب آقای دکتر عباس خاکپور که زحمت

راهبانی اینجانب و دکتر علی ایمان زاده که تقبل زحمت مشاوره پژوهش را پذیرفتند و از تمامی عزیزان دیگر می که در مراحل

مختلف نگارش این پژوهش، پژوهشگر را یاری فرمودند

و همچنین مسئولین محترم دانشگاه ملایر صمیمانه شکر و قدردانی نمایم.

همچنین بر خود لازم می بینم از تمامی دوستان عزیزم که بنده را در انجام این تحقیق یاری نمودند

و نیز کلیه مسئولین سازمان آموزش و پرورش شهر ایلام، مدیران مدارس و دانش آموزان که انقدر می که وقت خود را در

انتیاء محقق قرار دادند، صمیمانه شکر نمایم.

نام خانوادگی: اسمعیل بیگی	نام: ناهید
عنوان پایان نامه:	
بررسی مهارت‌های شهروندی و عوامل مؤثر بر آن در دانش آموزان دبیرستانهای دخترانه و پسرانه شهرستان ایلام در سال تحصیلی ۱۳۹۰-۹۱	
استاد راهنما: دکتر عباس خاکپور	استاد مشاور: دکتر علی ایمانزاده
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش
گرایش: تعلیم و تربیت	دانشگاه ملایر- گروه علوم تربیتی
تاریخ فارغ التحصیلی: بهمن ۱۳۹۰	تعداد صفحات: ۱۹۲
کلید واژه: مهارت‌های شهروندی، دانش آموزان دوره متوسطه، عوامل مؤثر بر مهارت‌های شهروندی	

### چکیده:

هدف این پژوهش «بررسی مهارت‌های شهروندی و عوامل مؤثر بر آن در دانش‌آموزان» در سال تحصیلی ۱۳۹۰-۱۳۹۱ در دبیرستانهای دخترانه و پسرانه شهرستان ایلام» است. روش انجام پژوهش، از نوع همبستگی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر شهرستان ایلام است که بالغ بر ۸۰۰۰ نفر بوده‌اند، حجم نمونه پژوهش با استفاده از جدول کرجسی و مورگان برابر با ۳۶۶ نفر محاسبه شده است. روش نمونه‌گیری در این تحقیق چند مرحله‌ای بوده و برای گردآوری داده‌های آماری از پرسشنامه محقق ساخته در سطح سنجش تربیتی بهره گرفته شده است. پایایی و ضریب آلفای به دست آمده بیش از ۰/۸۰ می‌باشد. جهت آزمون فرضیه‌های تحقیق از آزمون تحلیل واریانس چندطرفه استفاده شده است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که بین جنسیت، رشته تحصیلی، طبقه اقتصادی- اجتماعی خانواده و میزان پابندی به فرهنگ قومی و مهارت‌های شهروندی رابطه معناداری وجود دارد اما بین میزان تحصیلات والدین و مهارت‌های شهروندی دانش‌آموزان رابطه معناداری وجود ندارد.

### کلید واژگان:

«مهارت‌های شهروندی، دانش‌آموزان دوره متوسطه، عوامل مؤثر بر مهارت‌های شهروندی»

## فهرست مطالب

صفحه	عنوان
.....	چکیده

### فصل اول: کلیات تحقیق

..... ۲	۱-۱. مقدمه
..... ۴	۲-۱. بیان مسأله
..... ۶	۳-۱. اهمیت و ضرورت تحقیق
..... ۷	۴-۱. اهداف تحقیق
..... ۷	۱-۴-۱. هدف کلی پژوهش
..... ۷	۲-۴-۱. اهداف جزئی
..... ۸	۵-۱. فرضیه های پژوهش
..... ۹	۶-۱. مدل مفهومی پژوهش
..... ۹	۷-۱. تعاریف مفهومی و عملیاتی واژه ها و اصطلاحات
..... ۹	۱-۷-۱. تعریف مفهومی
..... ۱۲	۲-۷-۱. تعریف عملیاتی

### فصل دوم: مروری بر ادبیات تحقیق

..... ۱۶	۱-۲. مقدمه
..... ۱۷	۲-۲. تربیت
..... ۱۶	۲-۳. تعریف شهروندی
..... ۲۰	۱-۲-۳. ابعاد تربیت شهروندی

- ۲۲-۲-۳-۲. تربیت شهروندی سیاسی .....
- ۲۶-۲-۳-۱-۱. برنامه درسی رسمی .....
- ۲۶-۲-۳-۱-۲. برنامه درسی پنهان .....
- ۲۷-۲-۳-۱-۳. مطالب فوق برنامه .....
- ۳۲-۲-۳-۲. شهروند کیست؟ .....
- ۳۴-۲-۳-۳. حقوق شهروندی .....
- ۳۶-۲-۳-۴. شهروندی پویا .....
- ۳۶-۲-۳-۵. شهروندی دموکراتیک .....
- ۳۸-۲-۳-۶. تربیت شهروندی چیست؟ .....
- ۴۱-۲-۳-۷. آموزش شهروندی .....
- ۴۵-۲-۳-۸. نقش آموزش شهروندی در جامعه .....
- ۴۶-۲-۴. دیدگاه بزرگان در خصوص تربیت شهروندی .....
- ۴۷-۲-۴-۱. دیدگاه افلاطون در رابطه با تربیت شهروندی .....
- ۴۷-۲-۴-۲. دیدگاه ارسطو در رابطه با تربیت شهروندی .....
- ۴۹-۲-۴-۳. دیدگاه فارابی در رابطه با تربیت شهروندی .....
- ۵۱-۲-۴-۴. دیدگاه ابن خلدون در رابطه با تربیت شهروندی .....
- ۵۳-۲-۴-۵. دیدگاه فیلسوفان متقدم در رابطه با تربیت شهروندی .....
- ۵۷-۲-۵. تاریخچه حقوق شهروندی در ایران .....
- ۶۰-۲-۶. مبانی حقوق بشر و شهروندی .....
- ۵۹-۲-۶-۱. مبانی حقوق شهروندی در غرب .....
- ۶۰-۲-۶-۲. مبانی حقوق شهروندی در اسلام .....
- ۶۲-۲-۷. تاریخچه حقوق شهروندی در کشورهای دیگر .....

- ۶۳.....۲-۸. حقوق شهروندی در غرب - یونان و رم باستان
- ۶۵.....۲-۹. شهروندی؛ از حقوق تا مسئولیت
- ۶۷.....۲-۱۰. شاخص‌های شهروندی
- ۶۷.....۲-۱۰-۱. حقوق شهروندی
- ۶۸.....۲-۱۰-۲. تکالیف شهروندی
- ۶۹.....۲-۱۱. شهروندی در ایران
- ۷۵.....۲-۱۲. آموزش و پرورش و رسالت تربیت شهروندی
- ۷۷.....۲-۱۳. آموزش و پرورش و شهروندی
- ۷۸.....۲-۱۴. نظام آموزشی مردم سالار لازمه‌ی تربیت شهروندی
- ۷۹.....۲-۱۵. برنامه ریزی درسی تربیت شهروندی
- ۷۹.....۲-۱۵-۱. دیدگاه شهروندی دموکراتیک در برنامه ریزی درسی
- ۸۴.....۲-۱۵-۲. اهداف، روش‌ها و محتوا در برنامه ریزی درسی آموزش شهروندی
- ۸۵.....۲-۱۵-۳. رئوس برنامه درسی برای آموزش شهروندی در مقاطع مختلف تحصیلی
- ۸۵.....۲-۱۵-۳-۱. دوره‌ی پیش دبستانی
- ۸۷.....۲-۱۵-۳-۲. دوره‌ی دبستان
- ۸۹.....۱۵۲-۳-۳. دوره‌ی راهنمایی و متوسطه
- ۹۰.....۲-۱۶. تربیت شهروندی مادام العمر
- ۹۲.....۲-۱۷. ضرورت تربیت شهروندی در عصر جهانی شدن
- ۹۳.....۲-۱۸. لزوم فرهنگ سازی برای استفاده از فناوری
- ۹۵.....۲-۱۹. تربیت شهروندی ملی برای زندگی در جامعه جهانی
- ۹۷.....۲-۲۰. مهارت‌های لازم برای زندگی شهروندی در جامعه جهانی
- ۹۸.....۲-۲۱. ویژگیها و صلاحیت‌های مطلوب شهروندی برای جامعه‌ی ایران



- ۲۲-۲. مؤلفه‌های تربیت شهروندی..... ۱۰۰
- ۲۱-۱. مشارکت فعال..... ۱۰۰
- ۲۲-۲. تفکر انتقادی..... ۱۰۲
- ۲۲-۳. تصمیم‌گیری مدنی..... ۱۰۴
- ۲۲-۴. تشکیل انجمن‌های دانش‌آموزی..... ۱۰۶
- ۲۲-۵. قوانین و مقررات کلاسی..... ۱۰۹
- ۲۲-۶. تأکید بر مباحث چالش‌برانگیز و پرهیز از کتاب محوری..... ۱۱۱
- ۲۲-۷. جو مناسب کلاس و مدرسه..... ۱۱۳
- ۲۲-۸. پاسخگویی برنامه‌ها..... ۱۱۶
- ۲۲-۹. احترام به شأن افراد..... ۱۱۸
- ۲۲-۱۰. اطلاع‌رسانی و جستجوی اطلاعات..... ۱۲۰
۲۲. پیشینه تحقیقات انجام شده..... ۱۲۲

### فصل سوم: روش‌شناسی پژوهش

- ۳-۱. مقدمه..... ۱۲۶
- ۳-۲. روش تحقیق..... ۱۲۷
- ۳-۳. جامعه‌ی آماری..... ۱۲۷
- ۳-۴. حجم نمونه..... ۱۲۸
- ۳-۵. روش نمونه‌گیری..... ۱۲۸
- ۳-۶. تکنیک یا فن تحقیق..... ۱۲۹
- ۳-۷. متغیرهای تحقیق..... ۱۳۰
- ۳-۸. حدود مطالعاتی (قلمرو پژوهش)..... ۱۳۰

۱۳۰	..... قلمرو موضوعی ۱-۸-۳
۱۳۰	..... قلمرو مکانی ۲-۸-۳
۱۳۰	..... قلمرو زمانی ۳-۸-۳
۱۳۰	..... روایی ابزار گردآوری اطلاعات ۹-۳
۱۳۰	..... پایایی ابزار گردآوری اطلاعات ۱۰-۳
۱۳۱	..... روش‌های آماری ۱۱-۳

#### فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها (اطلاعات)

۱۳۳	..... مقدمه ۱-۴
۱۳۴	..... توصیف اطلاعات مشخصات عمومی پاسخگویان ۲-۴
۱۴۸	..... توصیف اطلاعات سؤالات پرسشنامه ۳-۴
۱۵۴	..... متغیرهای تحقیق ۴-۴
۱۶۲	..... تحلیل و استنباط آماری: آزمون فرضیه‌های تحقیق ۵-۴
۱۷۱	..... جمع بندی نتایج ۶-۴

#### فصل پنجم: بحث، استنتاج و نتیجه‌گیری

۱۷۳	..... مقدمه ۱-۵
۱۷۳	..... خلاصه نتایج پژوهش ۲-۵
۱۷۴	..... نتیجه سنجش فرضیه‌های تحقیق ۳-۵
۱۷۸	..... نتیجه‌ی نهایی ۴-۵
۱۷۹	..... پیشنهادات ۵-۵
۱۷۹	..... ۱-۵-۵ پیشنهادات برگرفته از تحقیق

- ۱۸۱ ..... ۲-۵-۵. پیشنهاد به مسئولان و برنامه‌ریزان
- ۱۸۲ ..... ۳-۴-۵. پیشنهاد به محققان و پژوهشگران آتی
- ۱۸۳ ..... ۵-۵. محدودیت‌های پژوهش
- ۱۸۴ ..... منابع و مآخذ
- ۱۸۴ ..... الف) منابع فارسی
- ۱۹۱ ..... ب) منابع انگلیسی

## فهرست جدول‌ها

عنوان.....	صفحه
جدول ۱-۴: توزیع فراوانی سنی پاسخگویان.....	۱۹۳
جدول ۲-۴: توزیع فراوانی جنسی پاسخگویان.....	۱۹۴
جدول ۳-۴: توزیع فراوانی پایه تحصیلی پاسخگویان.....	۱۹۵
جدول ۴-۴: توزیع فراوانی رشته تحصیلی پاسخگویان.....	۱۹۶
جدول ۵-۴: توزیع فراوانی میزان تحصیلات والدین (پدر) پاسخگویان.....	۱۹۷
جدول ۶-۴: توزیع فراوانی میزان تحصیلات والدین (مادر) پاسخگویان.....	۱۹۸
جدول ۷-۴: توزیع فراوانی شغل پدر پاسخگویان.....	۱۹۹
جدول ۸-۴: توزیع فراوانی شغل مادر پاسخگویان.....	۲۰۰
جدول ۹-۴: توزیع فراوانی میزان درآمد خانواده پاسخگویان.....	۲۰۱
جدول ۱۰-۴: توزیع فراوانی تعداد خواهر و برادر پاسخگویان.....	۲۰۲
جدول ۱۱-۴: توزیع فراوانی میزان رضایت پاسخگویان از وضعیت اقتصادی خانواده.....	۲۰۳
جدول ۱۲-۴: توزیع فراوانی میزان برخورداری محل زندگی پاسخگویان.....	۲۰۴
جدول ۱۳-۴: توزیع فراوانی وضعیت خودروی پاسخگویان.....	۲۰۵
جدول ۱۴-۴: توزیع فراوانی نوع منزل پاسخگویان.....	۲۰۶
جدول ۱۵-۴: توزیع فراوانی میزان موافقت پاسخگویان با گویه های پایبندی قومی.....	۲۰۷
جدول ۱۶-۴: توزیع فراوانی میزان موافقت پاسخگویان با گویه های شناخت مدنی.....	۲۰۸
جدول ۱۷-۴: توزیع فراوانی میزان موافقت پاسخگویان با گویه های توانایی مدنی.....	۲۰۹
جدول ۱۸-۴: توزیع فراوانی میزان موافقت پاسخگویان با گویه های نگرش مدنی.....	۲۱۰
جدول ۱۹-۴: توزیع فراوانی میزان موافقت پاسخگویان با گویه های رفتار مدنی.....	۲۱۱
جدول ۲۰-۴: توزیع فراوانی میزان تحصیلات والدین پاسخگویان.....	۲۱۲

- جدول ۴-۲۱: توزیع فراوانی طبقه اقتصادی-اجتماعی پاسخگویان ..... ۲۱۳
- جدول ۴-۲۲: توزیع فراوانی میزان پایبندی پاسخگویان به فرهنگ قومی ..... ۲۱۴
- جدول ۴-۲۳: توصیف اطلاعات به دست آمده از سنجش متغیر وابسته: مهارتهای شهروندی ..... ۲۱۵
- جدول ۴-۲۴: توصیف اطلاعات به دست آمده از مهارتهای شهروندی در بعد شناخت مدنی ..... ۲۱۶
- جدول ۴-۲۵: توصیف اطلاعات به دست آمده از مهارتهای شهروندی در بعد توانایی مدنی ..... ۲۱۷
- جدول ۴-۲۶: توصیف اطلاعات به دست آمده از مهارتهای شهروندی در بعد نگرش مدنی ..... ۲۱۸
- جدول ۴-۲۷: توصیف اطلاعات به دست آمده از مهارتهای شهروندی در بعد رفتار مدنی .. ۲۱۹
- جدول ۴-۲۸: سنجش تفاوت مهارتهای شهروندی دانش آموزان دختر و پسر ..... ۲۲۰
- جدول ۴-۲۹: سنجش تفاوت مهارتهای شهروندی دانش آموزان رشته های تحصیلی مختلف ..... ۲۲۱
- جدول ۴-۳۰: سنجش تفاوت مهارتهای شهروندی دانش آموزان پایه های مختلف تحصیلی ..... ۲۲۲
- جدول ۴-۳۱: سنجش تفاوت مهارتهای شهروندی دانش آموزان در سطوح تحصیلی والدین ..... ۲۲۳
- جدول ۴-۳۲: جدول آزمون تعقیبی توکی (نتیجه‌ی سنجش فرضیه چهارم) ..... ۲۲۴
- جدول ۴-۳۳: سنجش تفاوت مهارتهای شهروندی دانش آموزان در طبقات اقتصادی-اجتماعی ..... ۲۲۵

## فهرست نمودارها

عنوان.....	صفحه
نمودار ۴-۱. درصد فراوانی سنی پاسخگویان.....	۲۲۶
نمودار ۴-۲. درصد فراوانی جنسی پاسخگویان.....	۲۲۷
نمودار ۴-۳. درصد فراوانی پایه تحصیلی پاسخگویان.....	۲۲۸
نمودار ۴-۴. درصد فراوانی رشته تحصیلی پاسخگویان.....	۲۲۹
نمودار ۴-۵. درصد فراوانی میزان تحصیلات پدر پاسخگویان.....	۲۳۰
نمودار ۴-۶. درصد فراوانی میزان تحصیلات مادر پاسخگویان.....	۲۳۱
نمودار ۴-۷. درصد فراوانی شغل پدر پاسخگویان.....	۲۳۲
نمودار ۴-۸. درصد فراوانی شغل مادر پاسخگویان.....	۲۳۳
نمودار ۴-۹. درصد فراوانی میزان درآمد خانواده پاسخگویان.....	۲۳۴
نمودار ۴-۱۰. درصد فراوانی تعداد خواهر و برادر پاسخگویان.....	۲۳۵
نمودار ۴-۱۱. درصد فراوانی میزان رضایت پاسخگویان از وضعیت اقتصادی خانواده.....	۲۳۶
نمودار ۴-۱۲. درصد فراوانی میزان برخورداری محل زندگی پاسخگویان.....	۲۳۷
نمودار ۴-۱۳. درصد فراوانی وضعیت خودروی پاسخگویان.....	۲۳۸
نمودار ۴-۱۴. درصد فراوانی نوع منزل پاسخگویان.....	۲۳۹
نمودار ۴-۱۵. درصد فراوانی میزان تحصیلات والدین پاسخگویان.....	۲۴۰
نمودار ۴-۱۶. درصد فراوانی طبقه اقتصادی-اجتماعی پاسخگویان.....	۲۴۱
نمودار ۴-۱۷. درصد فراوانی میزان پایبندی پاسخگویان به فرهنگ قومی.....	۲۴۲
نمودار ۴-۱۸. درصد فراوانی سنجش متغیر وابسته: مهارت‌های شهروندی.....	۲۴۳
نمودار ۴-۱۹. درصد فراوانی مهارت‌های شهروندی در بعد شناخت مدنی.....	۲۴۴
نمودار ۴-۲۰. درصد فراوانی مهارت‌های شهروندی در بعد توانایی مدنی.....	۲۴۵

نمودار ۴-۲۱. درصد فراوانی مهارت‌های شهروندی در بعد نگرش مدنی ..... ۲۴۶

نمودار ۴-۲۲. درصد فراوانی مهارت‌های شهروندی در بعد رفتار مدنی ..... ۲۴۷

فصل اول

کلیات تحقیق



## ۱-۱. مقدمه

اگر چه شأن شهروندی<sup>۱</sup> و حقوق و تکالیف مربوط بدان از جمله مباحثی است که از یونان باستان فلاسفه‌ای چون افلاطون و ارسطو از آن سخن گفته و ویژگی‌های آن را برشمرده‌اند، اما باید گفت این مفهوم در طول سالیان دراز تغییرات بسیاری را پشت سر گذاشته است. شهروندی به معنای رایج آن در دنیای مدرن امروز از قرن هیجدهم به بعد مورد توجه فلاسفه قرار گرفت.

توماس مارشال<sup>۲</sup>، جامعه‌شناس انگلیسی، شهروندی مدرن در کشورهای پیشرفته صنعتی را تحقق مراحل مختلف روند دموکراتیک در این جوامع طی سه قرن اخیر دانسته است. در قرن هیجدهم حقوق مدنی اساسی‌ترین خواست شهروندی در این جوامع بود که به موجب آن شهروند ملی، یعنی حقوق برابر شهروندان در برابر قانون، آزادی تشکیل اجتماعات و سایر آزادی‌های فردی، طرح و برای تحقق آن مبارزه شد<sup>۳</sup>.

---

<sup>۱</sup>.Citizenship

<sup>۲</sup>.Marshal

<sup>۳</sup> - ذکاوتی، ۱۳۷۸، شماره ۱۶، ص ۲۴

قرن نوزدهم قرن مبارزه برای تحقق حقوق سیاسی گروه‌ها و طبقات اجتماعی یا شهروندی سیاسی بود که در آن مبارزه برای حق رأی برابر و نیز مبارزه برای تشکیل و قانونی شدن نهادهای صنفی و سیاسی مدرن جنبه برجسته یافت.

سرانجام قرن بیستم روند تحقق اندیشه‌های دموکراتیک در قالب تلاش برای احقاق حقوق اجتماعی برابر برای شهروندان، یعنی شهروندی اجتماعی جنبه مهم و اساسی پیدا کرد. تلاش برای برخورداری از حقوق مساوی در زمینه آموزش و پرورش، بهداشت و درمان و سایر مزایای اجتماعی به اساسی‌ترین نیروی محرکه برای فعالیت‌های عدالت‌طلبانه تبدیل شد.<sup>۴</sup> حال با توجه به روند تاریخی شکل‌گیری مفهوم حقوق شهروندی باید گفت: شهروندی به کسی گفته می‌شود که ضمن آگاهی از حقوق خود، واجد توانایی انتقال، مباحثه و مشارکت باشد و وظایف خویش در قبال حقوق شهروندی را نیز بشناسد و به انجام برساند.<sup>۵</sup>

آموزش و پرورش در جوامع امروزی به عنوان کلیدی‌ترین نهاد آموزشی در جهت توسعه همه جانبه به شمار می‌رود چرا که در پرتو آموزش است که انسانها متحول می‌شوند. برپایه نظام آموزشی و تربیتی یک جامعه است که نظم و انضباط اجتماعی، حالت نهادی به خود می‌گیرد و عامه مردم به طرف فرهنگ ترقی و توسعه حرکت می‌کنند.

انسان باید ارزش پیدا کند و تربیت او مبنای توسعه قرار گیرد. چون هدف از آموزش و سرمایه‌گذاری آموزشی کشف و توسعه منابع انسانی در جهت تعالی بخشی ارزش‌ها و استعدادها و بهینه کردن آن است زیرا محور اصلاحات اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی در کلیه ممالک توسعه یافته، انسان بوده و می‌باشد. آموزش مهمترین رکن برنامه‌ریزی جامعه

---

<sup>۴</sup>- سپهری، ۱۳۷۶، ص ۸

<sup>۵</sup>- محمدی، ۱۳۷۸، ص ۱۹.

است و کلیدی‌ترین عنصر در توسعه یک جامعه مردم آن جامعه هستند که باید از فرهنگ، آگاهی و مهارت‌های گوناگون برخوردار باشند (سایت پیام شهر<sup>۶</sup>).

بنابراین زمانی آموزش و پرورش در رسیدن به اهداف و آرمانهای موفق خواهد بود که بتواند شهروندانی آگاه، مسئول و خلاق پرورد و این امر میسر نیست مگر از طریق آموزش بهینه شهروندی و نیز ارتقاء فرهنگ شهروندی.

## ۱-۲. بیان مسأله

آموزش شهروندی، نحوه ایجاد انگیزش در میان افراد برای پذیرش نقش شهروند و توجه به منافع جمعی است. شهروندی در سطوح متنوعی عمل می‌کند. ابعاد شهروندی را می‌توان در بعد و جنبه کلی نشان داد. شهروندی از یک سو واجد ابعاد سیاسی و ساختاری است و از سوی دیگر، ابعاد عاطفی را در بر می‌گیرد که با فرهنگ و هویت‌های فرد ارتباط دارد. در کمترین سطح آن، شهروندان باید نسبت به مسوولیت‌ها، حقوق و هویت‌های متفاوت، خودآگاهی و شناخت داشته باشند. کسب این شناخت، آشکارا مستلزم آموزش حقوق انسانی و فراهم شدن محیطی برای یادگیری است که در آن، مجال جستجو و تقویت احساسات و انتخاب‌های افراد فراهم باشد.<sup>۷</sup>

آزلی و استارکی<sup>۸</sup> (۱۹۹۶) مدلی برای آموزش شهروندی ابداع و ارائه نموده‌اند. بر اساس این مدل، ابعاد و اجزای آموزش شهروندی در برگیرنده یک سطح حداقل و یک سطح حداکثر است. مطابق این مدل، تا زمانی که ادغام واقعی در جامعه محقق نشود و حداقل درآمد، امنیت و مشارکت فعال شهروندان تامین نگردد، اعضای جامعه نخواهند توانست حقوق خود را طلب

<sup>۶</sup>.[www.payamshahr.ir/?type=dynamic&lang=1&id=1553](http://www.payamshahr.ir/?type=dynamic&lang=1&id=1553)

<sup>۷</sup>-ذکاتوی، ۱۳۸۱: شماره ۱۷-۱۱، ص ۲۳

<sup>۸</sup>.Asler & Starkey

کنند. آموزش شهروندی را در چنین جامعه‌ای می‌توان در برگیرنده آموزش دانش، مهارت‌ها و ارزشها دانست که با ماهیت و شیوه‌های اداره یک نظام مردم سالاری مشارکتی همخوان است. آموزش شهروندی عملاً به عنوان وسیله‌ای برای پرورش احساس تعلق به جامعه و داشتن هدفی در زندگی برای اعضا مورد استفاده قرار خواهد گرفت. هدف اصلی برنامه‌های آموزش شهروندی باید درگیر کردن افراد در فعالیتهای مربوط به حوزه زندگی خود(اجتماع) باشد. آموزش مؤثر شهروندی از همان آغاز به کودکان اعتماد به نفس و رفتارهای مسئولانه را از نظر اجتماعی و اخلاقی می‌آموزد. وجه دیگر این آموزش، درگیر کردن افراد جامعه در مسائل مربوط به شرایط زندگی و دغدغه‌های اجتماع محل زیست آنهاست<sup>۹</sup>.

بالأخره وجه سوم آموزش شهروندی را می‌توان انتقال دانش، مهارت‌ها و ارزش‌ها به کودکان دانست که به واسطه آن خود را عضو مفیدی از حیات عمومی جامعه تشخیص دهند. به این ترتیب هدف‌های آموزش شهروندی را باید عموماً حول سه محور آموزش مسئولیت اجتماعی و اخلاقی، آموزش فعالیت‌های اجتماعی و گرایش به چنین فعالیت‌ها و آموزش سواد سیاسی دانست. از آنجا که نوجوانان و جوانان بخش عمده‌ای از جامعه ما را تشکیل می‌دهند و از سوی دیگر اکثر وقت مفید این جوانان به عنوان دانش‌آموز در مدارس سپری می‌شود لذا یکی از مکان‌های مهم برای فراهم آوردن آموزش‌های شهروندی مدارس هستند.

بر اساس نظر شورای ملی مطالعات اجتماعی آمریکا در سال ۱۹۹۴ دفتر مطالعات اجتماعی، بالا بردن صلاحیت‌های شهروندی در بین دانش‌آموزان می‌باشد. طبق نظریات این شورا، برای به دست آوردن صلاحیت شهروندی لازم است دانش‌آموزان به کسب دانش درباره

---

<sup>۹</sup>-کوبو و کی نی، ۲۰۰۰